

ԳԻՐԲ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ

«Վէմ»-ի անցեալ համարում վերջացրինք Վահրամ Նպ. Մանկունու «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը» աշխատութեան առաջին մասի տպագրութիւնը: Մի քանի գործնական պատճառներով ստիպւած լինելով գործի շարունակութեան հրատարակութիւնն ընդհատել՝ ցաւով պէտք է արձանագրենք, որ այդ վերին աստիճանի եկտաքիքական եւ արժէքաւոր գրածքը ընթերցողներին ակնկալւած ուշադրութիւնը չգրաւեց: Ուզում ենք հաւատալ, որ դրա պատճառը լեզուն էր. այսօրայ կայ ընթերցողը նոյն իսկ Վահրամ Նպ.-ի պարզ ու դիրամտաչելի գրաբառից բան չի հասկանում:

Պէտք է խոստովանենք, սակայն, որ Մանկունու երկը «Վէմ»-ում իբրեւ յաւելւած տալով՝ մենք յայտ ունէինք, որ գէթ հայ մամուլի վարիչները կը կարողանաւ եւ քաղաքացիները կը ծանօթացնեն իրենց ընթերցողներին: Դժբախտաբար, մեր քերքերի խմբագիրներն էլ, ըստ երևոյթի, չեն կարողացել, որ չօգտուեցին Վահրամ Նպ.-ի հաղորդած բազմաթիւ հետաքրքրական փաստերից: Ասենք՝ զարմանալու էլ շատ տեղ չկայ. նայէ՛ք մեր լրագրութեան՝ ինչո՞ւ է սնուում նա. նայէ՛ք մեր խմբագիրներին ու լրագրողներին՝ ինչո՞ւ են զբաղւած նրանք: «Մզլուած գրաբառով» շարադրւած երկարապատում մեր պատմութիւնը կարդալ ու դրանից ինչ որ քաղւածքներ անել — արժէ՞ գլուխ ցաւացնել, երբ աւելի հեշտութեամբ կարելի է օտար քերքերից նկարներ հաւաքել ու հրատմանել հայ սակաւապետ ընթերցողին, բաւ է, որ այդ նկարները լինեն զգայացունց, ամբոխի սրտին խօսող եւ

... մի քանի աւելի բաժանորդ ապահովող:

Այսու հանդերձ՝ մենք չենք զոյգում, որ այդ կարեւոր աշխատութեան հրատարակութեան ձեռնարկեցինք: Եթէ այսօր հասկացող ու գնահատող քիչ կայ, տարակոյս չունինք, որ վաղը ընթացից օգտուողներ շատ պիտի լինին: Վահրամ Նպ. Մանկունու աշխատութիւնը 19-րդ դարու հայոց պատմութեան ամենակարեւոր աղբիւրներից մէկն է համըխառնալու: Մենք դժարանում ենք ցոյց տալ մի ուրիշ գիրք, որ ունենար Մանկունու գործի արժէքը: Նրանի՞ք եւ հնարաւոր լինէր լոյս ընծայել եւ երկրորդ հատորը, որ պակաս արժէքաւոր չէ, իսկ որոշ մասերով նոյն իսկ աւելի քանգագին:

Այստեղ աւելորդ չենք համարում արձանագրել եւ մի փաստ, որ յատկանշական է որոշ շրջանների բարբերի գնահատութեան տեսակէտից:

«Վէմ»-ի հրատարակութեան ձեռնարկելով՝ մենք, ի միջի այլոց, դիմեցինք եւ Բարեգործականի Նուպարեան Մատենադարանին՝ խնդրելով տրամադրել մեզ իրենց մօտ գտնւած նկարները: Թէ՛ Պ. Գ. Սինապեանը, որ այն ժամանակ Մատենադարանի վարիչ պաշտօնեան էր Բարեգործականի կողմից, եւ քէ մատենադարանապետ Պ. Ա. Անտոնեանը սիրով ընդառաջ գնացին, եւ «Վէմ»-ը հնարաւորութիւն ստացաւ հրատարակելու մի շարք հուսման նկարներ, ի հարկէ, ամէն անգամ յիշելով եւ աղբիւրը: Ի միջի այլոց, Պ. Ա. Անտոնեանը ցոյց տուց եւ Վահրամ Նպ. Մանկունու ձեռագիրը՝ առաջարկելով հրատարակել «Վէմ»-ում, այն պայմանով, որ 500 օրինակ արտատպի Մատենադարանի հա-

մար, վերջինիս հաշուով: Ձեռագրին ծանօթանալուց յետոյ՝ յանձն առինք այդ առաջարկութիւնը, որ ստացաւ նաեւ Պ. Գ. Սինապեանի հաւանութիւնը: Եւ այնուհետեւ, Գեորգ Դ.-ի կենսագրութիւնը լոյս տեսաւ «Վէմ»-ի 20 քւերում եւ սպարաճատէրը իւրաքանչիւր պրակից 500-ական օրինակ անիլի տպեց 'Նուպարեան Մատենադարանի համար:

Բայց տեսէք, քէ Սֆուար Ալբոնիում ի՞նչ բարբէր են տիրում: Երբ ձեռագրի առաջին մասը լրացնելուց յետոյ՝ տպարանը հաշիւ ներկայացրեց Մատենադարանի վարչութեան՝ վերջինս մերժեց՝ առարկելով, քէ իր կողմից այդ տեսակ ապսպարանք չի արած եւ, հետեւաբար, ինքը չի կարող ընդունել 500 օրինակ

գիրքը: Ի՞նչ անէինք. Գ. Սինապեանը գերեզմանում էր, Պ. Ա. Անտոնեանի յիշողութիւնը տկարացել է, իսկ գրաւոր պայմանագրութիւն մէջտեղը չկայ — ո՞վ կարող էր ենքադրել, որ պարկեշտ մարդիկ այս տեսակ գործերում ստորագրած քղքերի պէտք ունեն — մնում էր, որ «Վէմ»-ը իր վտիտ ուժերով ֆաշէր այդ բեռն էլ: Եւ ի՞նչ էր գումարը — ընդամենը 1500 ֆր. 500 օրինակ 300 էջոց հատորի համար...

Բարեգործականը անհաշիւ դրամներ է ծախսում զանազան փուն բաների վրա: Զի՞ կարող մի փոքրիկ գումար էլ յատկացնել Մատենադարանի գրքոցներում հաւաքած պատմական քանդորժէք նիւթերի հրատարակութեան համար:

ՏՈՒՔԹ. Ն. Տ. Ս. ԹԱՇՃԵԱՆԻ ԳԻՐԲԸ

Բոստոնում լոյս է տեսել ծանօթ հանրային գործիչ Տոք. Ն. Տ. Ս. Թաշճեանի «Աստամարութեան Առողջարանութիւն» գիրքը — ընտիր քղքի վրա մաքուր տպագրած սիրուն կազմով մի հատոր: Մասնագէտները վկայում են, քէ արժէքաւոր գործ է, բայց մեր ուշադրութիւնը գրաւողը այդ չէ: Մասնագիտական արժէքի մասին կը խօսին բժիշկները, մեզ հետաքրքրողը այն հանգամանքն է, որ գիրքը կազմած է երկու լեզուով՝ ասոջին մասը հայերէն, յետոյ՝ նոյնը անգլիերէն: Որ ասել է, քէ Ամերիկայում կան շատ հայեր, որոնք այլեւս հայերէն չեն կարողում — ահաւոր բան արտասահմանի հայ մըշակոյթի համար: «Երկու լեզուով պատ-

րաստած ըլլալու գաղափարիս ի՞նչ կըսես, գրում է հեղինակը մասնաւոր նամակում. կեանքի պահանջ է. աստիճանաբար դէպի ֆայհայում կերքանք. անխուսափելի է: Տուներու մէջ, երեսակայէ՛, նոյն իսկ մեր տան մէջ, խօսակցութիւնը կէս առ կէս է. իսկ եթէ իմ յամառութիւնը չըլլար, այդ կէսն ալ գոյութիւն չէր ունենար: Այս է վիճակը»:

Այո՛, ա՛յս է: Եւ միա՞յն Հիւս. Ամերիկայում. հապա Հար. Ամերիկայում, հապա Ֆրանսայում — ամէ՛ն տեղ՝ անիլի կամ պակաս: Տոք. Թաշճեանի գիրքը այդ տեսակէտով ակտանիշ է եւ անհաղագ միաժամանակ:

